

Lapsiasiavaltuutetun pyöreän pöydän keskustelu saamelaislasten kielellisistä oikeuksista kotiseutualueen ulkopuolella

Aika: Perjantai 9.6.2017 klo 11.00-15.00.

Paikka: Säätytalo, Helsinki

Osallistujat:

Minna Antila, Suomen Kuntaliitto
Mikko Cortés-Téllez, opetus- ja kulttuuriministeriö
Laura Isokääntä, City-saamelaiset ry.
Leena Nissilä, Opetushallitus
Piia Nuorgan, Rovaniemen saamelaisyhdistys
Nina Onufriew, Helsingin kaupunki
Minna Rasmus, Oulu Samit ry.
Aija Salo, Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
Johanna Suurpää, Oikeusministeriö

Alustajat

Jari Rajanen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Leila Alaraudanjoki, Rovaniemen kaupunki
Tiina Sanila-Aikio, saamelaiskäräjät

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Tuomas Kurttila, lapsiasiavaltuutettu
Anne Hujala, ylitarkastaja
Anssi Pirttijärvi, ylitarkastaja (sihteeri)

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila avasi tilaisuuden, minkä jälkeen pidettiin esittäytymiskierros. Esittäytymiskierroksen jälkeen pidettiin kolme alustusta. Ensimmäinen alustajista oli johtaja Jari Rajanen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Jari Rajanen korosti oman äidinkielen merkitystä omalle identiteetille. Rajanen nosti esille, että saamen kielen opetusta tuetaan monin eri tavoin. Saamelaisten kotiseutualueen kunnille korvataan saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kustannukset lähes täysimääräisesti. Kotiseutualueen ulkopuolista saamen kielen opetusta tuetaan valtionavustuksella. Hankaluuksia on ollut saamen kielen opettajien saamisessa. Rajanen kehotti pohdittavaksi, tulisiko saamen kielen opetus säätää velvoittavaksi koko Suomessa.

Seuraavan alustuksen piti Rovaniemen kaupungin palvelupäällikkö Leila Alaraudanjoki. Alaraudanjoki toi esille saamen kielen opetuksen tilannetta kotiseutualueen ulkopuolisen kaupungin näkökulmasta. Esimerkiksi syksyllä 2016 34 lasta ilmoittautui saamen opetukseen. Opettajaa ei löydetty. Kolmasluokkalaisille ja heitä vanhemmille järjestettiin etävusteista opetusta. Syksyllä 2017 opetukseen ilmoittautui 37 oppilasta. Saamenkielistä opetusta haluvia henkilöitä on tasaisesti Rovaniemen kouluissa, kunta on maantieteellisesti laaja. Liikennejärjestelyt ovat hankalia. Varhaiskasvatuksessa on saamenkielinen ryhmäperhepäivähoitoyksikkö sekä kielipesä.

Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Tiina Sanila-Aikio toi esille tilastotietoa saamelaisista sekä saamelaiskäräjien tavoitteita. Vuonna 2015 saamelaisista 0-10-vuotiaista 74,4%, 11-17-vuotiaista 69,3% ja 18-24-vuotiaista 69,1% asui kotiseutualueen ulkopuolella. Kun vuonna 1962 saamelaisista 75% puhui ensimmäisenä kielenä saamea, vuonna 2007 tuo luku oli vain 24%. Sanila-Aikion mielestä suurin ongelma kotiseutualueen ulkopuolella on se, että järjestelyt tehdään joka kerta lukuvuodeksi eikä pysyviä järjestelyjä ja jatkuvuutta ole. Kansainväliset sopimukset velvoittavat Suomea ratkaisemaan nämä ongelmat. Erityisesti parannusta pitäisi saada kotiseutualueen ulkopuoliseen tilanteeseen.

Alustuksen jälkeen kukin osallistuja käytti lyhyen puheenvuoron itsensä ja taustayhteisönsä puolesta. Tämän jälkeen keskusteltiin esille nousseista asioista.

Nykytila

Perustuslain mukaan saamelaisilla on oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään. Lainsäädännössä säädetään erikseen saamelaisista, esimerkiksi saamelaiskäräjälaissa ja saamen kielilaissa. Varhaiskasvatus- ja koulutuspuolella on omia säädöksiä, jotka ovat vahvempia kotiseutualueella. Valtio maksaa saamenkielisen opetuksen kulut kotiseutualueella. Näin ollen kunnissa ei saamenkielistä opetusta ajeta vastakkain muiden palvelujen kanssa. Yhdenvertaisuuslaissa todetaan, että koulutuksen järjestäjän tulisi tehdä riittävät toimenpiteet yhdenvertaisuuden toteutumiseksi.

Ongelmana on se, että velvoitteita saamen kielen opetukseen ei ole kotiseutualueen ulkopuolella. Opetuksella ei ole ollut jatkuvuutta järjestelyjen ja opettajien suhteen. Ongelmia on ollut myös pätevän saamen kieltä osaavan varhaiskasvatuksen henkilöstön ja opettajien saamisessa. Kotiseutualueen ulkopuolella saamen kielen opetusta tuetaan valtionavustuksella, mutta tämä tuo vain pienen osan kustannuksista.

Ongelma on myös se, että saamelaiset asuvat kotiseutualueen ulkopuolisissa kunnissa hajallaan, jolloin välimatkat opetukselle tulevat pitkiksi ja/tai ryhmät jäävät pieniksi. Vanhemmat eivät aina jaksa vaatia kielellisiä oikeuksia toteutuviksi.

Kielipesätoiminta on luotu tilanteeseen, jossa nykylasten vanhempien sukupolvi ei ole oppinut saamen kieltä. Valtio tukee kielipesiä saamelaiskäräjien kautta. Kielipesän ylläpitäminen on saamelaisyhdistyksille vaativa tehtävä. Kielipesätoiminnasta ei ole säädetty lailla. Rahoitus tulee suoraan valtion talousarviosta.

Valtioneuvosto hyväksyi opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoiman periaatepäätöksen toimenpideohjelmasta saamen kielen elvyttämiseksi vuonna 2014. Sen jälkeen esimerkiksi kielipesämäärärahoja ja opetusmateriaalimäärärahoja on korotettu. Ohjelmaa ei kuitenkaan ole kokonaisuvaltaisesti toteutettu ja tähän on oltu saamelaisyhteisössä pettynyttä.

Kielellisten oikeuksien parantaminen kotiseutualueen ulkopuolella

Tulisi hyväksyä se, että tämä on koko Suomen kysymys, ei vain saamelaisalueen. Jo nyt suurin osa saamelaislapsista- ja nuorista asuu kotiseutualueen ulkopuolella. Kielellisiä oikeuksia kotiseutualueen ulkopuolella pitäisi vahvistaa.

Isoimpiin saamelaiskeskittymiin kotiseutualueen ulkopuolella tulisi perustaa virat saamenkielisille opettajille, jolloin järjestelyt vakiintuisivat. Opettaja voisi kiertää eri kouluissa. Voitaisiin myös lisätä etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta. Opettajaongelmat tulisi hoitaa yhteistyössä korkeakoulusektorin kanssa.

Useassa puheenvuorossa todettiin, että nyt olisi hyvä ottaa taas uusia edistysaskelia, jotta päästäisiin eteenpäin. Edistyminen vaatii resursseja sekä poliittisia päätöksiä. Maan hallituksessa on oltu kiinnostuneita saamelaisasioista, olisiko nyt hyvä mahdollisuus Suomi 100 vuotta –hengessä saada asiaa edistettyä? Hyvää tahtoa on, mutta nyt pitäisi saada lisäresursseja ja velvoitteita. Nyt tulisi arvioida elvyttämishjelman toteutumisen ja pohtia tarvittaessa seuraavaa ohjelmaa.

Mikäli lainsäädännöllisiä uudistuksia ei tule, pitäisi vähintäänkin aloittaa koordinoitu yhteistyö kotiseutualueen ulkopuoliseen saamen kielen opetukseen valtionavustusta saavien kuntien välillä. Mikäli muutosta ei tule, 20 tai 50 vuodessa ei saamen kieliä enää Suomessa ole.

Lapsiasiavaltuutettu totesi tilaisuuden lopuksi, että nyt tulisi tehdä tarvittavat muutokset kielellisten oikeuksien parantamiseksi kotiseutualueen ulkopuolelle. Vähintäänkin tulisi aloittaa koordinaatio kuntien välillä. Jos muutoksia ei tule vuoden sisällä, lapsiasiavaltuutetun tulee ottaa asia esille uudestaan.